

KEY DETERMINANTS OF THE RISE OF RADICAL RIGHT PARTIES IN EUROPE

Museyib Shiraliyev

Abstract

The far-right reflects the growing internal crisis of liberal democracy. Voters who think that Europe cannot solve its own problems seem to be more likely to support far-right parties. Discourses against “foreigners” in Europe have made immigrants and refugees a social problem. Based on this perspective based on prejudices and stereotypes, immigrants, who make up a significant part of the European population, suffer from the exclusionary position of far-right parties. Almost all far-right parties point to the immigrant population as the main culprit for the problems in the country or the continent. In such a situation, the crisis will lead to rejection of politics and support of parties that are considered to be the most distant from the dominant political class. In this study, in line with the data obtained by the literature review method, the rising trend of the far right, which has started to increase its power in Europe, the factors that reveal the right-wing parties and cause them to gain votes will be examined, so the main reasons for the rise of the far-right parties will be investigated. These developments will be discussed within the framework of three main factors, “the unstable economic situation” in Europe, “refugee crises and migration” and “political dissatisfaction”, and the reasons for the crisis in the European party system will be learned and its relationship with Brexit and far-right movements will be explained.

Keywords: *Radical Right, Populism, European Union, Crisis, Brexit*

AVRUPA'DA AŞIRI SAĞ PARTİLERİN YÜKSELİŞİNİN TEMEL BELİRLEYİCİLERİ*

Museyib Shiraliyev**

Öz

Aşırı sağ, liberal demokrasinin büyüyen iç krizini yansıtmaktadır. Avrupa'nın bir bütün olarak kendi sorunlarını çözemeyeceğini düşünen seçmenlerin, aşırı sağ partileri destekleme olasılıkları daha yüksek görünmektedir. Avrupa'da "yabancı" karşıtı söylemler göçmenleri ve mültecileri toplumsal bir sorun haline getirmiştir. Önyargı ve stereotiplere dayalı bu bakış açısına dayanarak, Avrupa nüfusunun önemli bir bölümünü oluşturan göçmenler, aşırı sağ partilerin dışlayıcı konumundan zarar görmektedir. Neredeyse tüm aşırı sağ partiler, ülkedeki veya kıtadaki sorunların asıl sorumlusu olarak göçmen nüfusu işaret etmektedir. Böyle bir durumda kriz, siyasetin reddedilmesine ve egemen siyasi sınıftan en uzak olduğu düşünülen partilerin desteklenmesine neden olacaktır. Bu çalışmada, literatür taraması yöntemiyle elde edilen veriler doğrultusunda, Avrupa'da güçlerini arttırmaya başlayan aşırı sağın yükseliş trendi, sağcı partileri ortaya çıkararak ve onların oy kazanmalarına neden olan faktörler incelenecek, dolayısıyla aşırı sağ partilerin yükselişinin temel ana nedenleri araştırılacaktır. Bu gelişmeler üç ana faktör olan Avrupa'daki "istikrarsız ekonomik durum", "mülteci krizleri ve göç" ve "siyaset memnuniyetsizliği" çerçevesinde ele alınacak ve Avrupa parti sistemindeki kriz nedenleri öğrenilirken onun Brexit ve aşırı sağ hareketleriyle ilişkisi açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Aşırı Sağ, Popülizm, Avrupa Birliği, Kriz, Brexit*

* Bu çalışma, Atatürk Üniversitesi I. Uluslararası İlişkiler Lisansüstü Öğrenci Kongresinde bildiri olarak sunulan metnin genişletilmiş ve gözden geçirilmiş halidir.

** Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü, msirliyev@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-7407-194X>
Bu makaleye atıf için: Shiraliyev, Museyib. (2022). Avrupa'da Aşırı Sağ Partilerin Yükselişinin Temel Belirleyicileri, SDE Akademi Dergisi, 2(6), 140-159

Giriş

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden bu yana Avrupa siyaseti çoğunlukla “muhafazakârlar ve Hıristiyan Demokratlar, sosyalistler, sosyal Demokratlar ve liberaller” tarafından yönetilmiştir. Fakat 1980'lerden başlayarak Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde ırkçı, göçmen ve Müslüman karşıtı söylemleri benimseyen aşırı sağ partilerin gelişmekte olduğu gözlemlenmektedir. Bu tür popülist sağcı partileri görmek neredeyse her Avrupa ülkesinde kaçınılmaz hale gelmiştir. İstatiksel veriler¹ Avrupa'nın çoğunda en az bir başarılı aşırı sağcı parti var olduğunu, Avrupa ülkelerinin üçte birinde aşırı sağcıların en etkili üç parti arasında yer aldığını göstermektedir. Son otuz yılda, Avrupa'da sağ popülist partiler, ulusal, eyalet ve yerel düzeyde önemli seçim kazanımları elde etmişlerdir. Özellikle bu tür aşırı sağ partilerin Fransa, Avusturya, Hollanda, İsveç, Belçika, Almanya ve Macaristan'da bölgesel ve ulusal seçimlerde rekor sonuçlar elde ettiği bildirilmektedir.

Bununla birlikte, birkaç ülkede olağanüstü başarıya rağmen, sağ popülizm henüz Avrupa çapında bir kitle fenomeni değildir. Ayrıca sağ kanat popülist partilerin büyümesi, mevcut düzende artık temsil edildiğini düşünmeyen seçmenleri kendilerinden uzaklaştıran geleneksel sol ve sosyal demokrat partilerin pahasına gerçekleşmektedir. Dolayısıyla genel sonuç, çoğu bireyin aşırı sağ partilere, onlarla aynı fikirde oldukları için oy vermesidir. Yani göç, hukuk ve düzen, Avrupa entegrasyonu ve siyasi sistemin işleyiş şekli gibi konularda ideolojik olarak kendilerine yakın olan partilerin lehine rasyonel bir karar vermektedirler.

Peki, bu vatandaşlar tam olarak neden bu tür tutumlara sahip diye sordüğümüzde, varılan sonuç, vatandaşların küreselleşmenin sonucu olarak kendilerini tehdit altında hissetmeleridir. Bu vatandaşlar, genel olarak, işgücü piyasasının geleneksel olarak korunan sektörlerinde işlerini ve kimliklerini kaybedebileceklerinden korkan daha az eğitilmiş çalışan gruplardır. Bu süreçte hem ekonomik krizler ve sanayileşme hem de göç ve ulusal

1 Bkz: Parties and Elections in Europe, <http://www.parties-and-elections.eu/countries.html>.

devletlerin bu sorunları çözmedeki başarısızlığı aşırı sağ partilerin seçmen bulabilmesini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca sosyal medyanın da aşırı sağ partiler lehine yarattığı algı bu süreçte etkili olmaktadır.

Özellikle Brexit'in ortaya çıkması ise Avrupa'nın içinde bulunduğu krizin daha da derinleşmesine yol açmıştır. Birleşik Krallık'ın ardından kıtada bulunan diğer aşırı sağ ve Avrupa karşıtı partilerin seslerinin daha fazla duyulduğu gözlemlenmiş ve AB'nin en önemli politikalarının başında gelen temel kavramlar sorgulanır hale gelmiştir. Öte yandan, mevcut ekonomik ve sağlık krizlerinin, toplumdaki diğer milletlerden veya etnik azınlıklardan olan insanlara karşı ırkçılık düzeyini arttıracığı beklenmektedir. Böyle bir durumda kriz, siyasetin reddedilmesine ve egemen siyasi sınıftan en uzak olduğu düşünülen partilerin desteklenmesine neden olacaktır.

Dolayısıyla bu çalışmada ilk olarak, Avrupa'da güçlerini arttırmaya başlayan aşırı sağın yükseliş trendi, sağcı partileri ortaya çıkaran ve onların oy kazanmalarına neden olan faktörler incelenecektir. Ayrıca bu çalışmada – Aşırı sağın yükselmesinin altında yatan temel nedenler nelerdir? Seçmenler niçin sağ kanat popülizmini bu kadar çekici bulmaktadırlar? sorularına yanıt aranacaktır. Bu gelişmeler üç ana faktör olan Avrupa'daki “istikrarsız ekonomik durum”, “mülteci krizleri ve göç” ve “siyaset memnuniyetsizliği” çerçevesinde ele alınacak ve Avrupa parti sistemindeki kriz nedenleri öğrenilirken onun aşırı sağ hareketler ve Brexit ile ilişkisi açıklanacaktır.

Avrupa'da Aşırı Sağ

Aşırı sağ ve popülizm

Radikal sağ veya aşırı sağ, siyasette en yüksek sağ kanat biçimini göstermektedir. Hiyerarşi ile derinden bağlı olan aşırı sağ; bu nedenle siyasi çıkarları için kendi görüşüne yakın grupların üstünlüğünü savunmaktadır. Genel olarak aşırı sağ terimi, istenmeyen gruplara, sosyokültürel baskılara, milliyet ayrımcılığına karşı göç ve uyumsuzluk duruşları; diğerlerinden üstün olanlara karşı tutumlar gibi ırksal ve dini bir grup, küreselleşme karşıtı görüşleri içermektedir. Başka bir deyişle, kavram aşırı milliyetçi, yabancı

düşmanı, ırkçı, köktendinci veya gerici görüşlere sahip kişi veya grupları tanımlamak için kullanılmaktadır (Mudde, 2010: 1174-1176). Aşırı sağ hareketi ifade ederken, Betz ve Immerfall (1998:1) da şöyle bir tanım yapmıştır:

“Demokratik sistemin kurallarını, eşitlik ilkesini, bireysel özgürlüğü ve siyasi aktörlerin tamamının eşit haklardan yararlanmasını reddeden ve bunun yerine ırk, etnik köken, din gibi kişisel özelliklere dayalı otoriter bir sistemin savunuculuğunu yapan hem kendi ülkesinde, hem dış politikada siyasi amaçlara ulaşmak için “şiddeti” gerekli bir araç olarak kabul eden görüş...”

Dolayısıyla aşırı sağcıların temel dayanak noktalarından biri; etnik homojenlik yaklaşımıyla bir ırkın diğerlerinden ayrı bir topluluk oluşturması tasavvurunu içeren “ulusal topluluk” ideolojisidir. Ancak bu çerçevede aşırı sağ faşizm ile karıştırılmamalıdır. Günümüz aşırı sağ partileri, geleneksel faşist hareketlerin tam aksine, anti-demokratik değillerdir. Aşırı sağın demokrasi karşıtı olmadığı, halkın egemenliği ve çoğunluğun yönetimi kavramlarını benimsediği, fakat liberal demokrasinin azınlık hakları ve kültürel çoğulculuk gibi kavramlarının günümüz aşırı sağı tarafından reddedildiği belirtilmektedir (Aslan, 2018: 52). Ayrıca başarılı aşırı sağ partiler artık kendilerini karizmatik liderlerin kitlelere “cennete giden yolu gösterdiği Führer partileri” olarak sunmamaktadır. Aksine, sistem partilerinin yerleşmiş elit demokrasisinde siyasi nüfuzdan yoksun olan sıradan insanlara seslendiklerini iddia etmektedirler (Hillebrand, 2014: 9).

Bu doğrultuda aşırı sağ partiler için politikalarında en önemli araçlardan biri popülizmdir. Popülizm, toplum üzerinde seçkin bir tabaka tarafından halk çıkarlarının bastırıldığını ve de engellediğini varsaymaktadır (Hürriyet, 2020). Popülizmin temel belirleyici özelliği; seçkinlerin “kötü veya yolsuz”, toplumun ise “iyi veya saf” olarak konumlandırılmasıdır. Kısaca, aşırı sağ, toplumu ahlaki ve etnik değerler bakımından homojen olarak gören tekçi bir yapı olup, halkın iradesini aşındıran ve “özel çıkarları” koruyan bir sistem olarak ifade edilmektedir (BBC, 2018).

Ayrıca aşırı sağ partiler hem popülist hem de otoriter yanlısı inançlar taşımaktadırlar. Popülist aşırı sağ partiler, vatandaşların ulusun yaşayabilirliğine katkıda bulunduğunu ve bu yüzden onlara ayrıcalıkların verilmesi gerektiğini iddia etmektedir. Bununla birlikte, yabancılar veya mülteciler, etnik merkezci ve göçmen karşıtı duyguları içeren bir tehdit olarak görülmektedir (Schumann et al., 2019: 4).

Avrupa'da aşırı sağ partilerin yükselişi

Avrupa örneğinde aşırı sağ partiler 1990'lerden itibaren siyaset sahnesine girmiş ve kendilerini göstermeye başlamışlardır. Önceleri halk tarafından yeteri kadar desteklenmeyen partiler gitgide iktidar ortağı olacak oranda seçmen oyu kazanabilmişlerdir. Ulusal seçimlerde popülist partilere oy veren Avrupalıların sayısı, yüzyılın başından bu yana ortalama yüzde 7'den yüzde 25'in üzerine çıkmıştır. Yirmi yıl önce, sadece iki Avrupa ülkesi – Slovakya ve İsviçre hükümette popülist partilere sahipken, bugün hemen hemen bütün Avrupa ülkelerinde aşırı sağ partiler vardır. Hatta kabinesinde en az bir popülist parti bulunan hükümetler tarafından yönetilen Avrupalıların sayısı 12,5 milyondan yaklaşık 170 milyona çıkmıştır (Grindheim, 2019: 758).

Son yıllarda gerçekleştirilen seçimlere baktığımızda, bu durum çok net görülmektedir. Örneğin; Almanya için Alternatif (AfD), yalnızca birkaç yıl içinde, Almanya'nın parti-politik yelpazesinde kendine bir yer açmıştır. 2013 yılında kurulan parti, hızla saygın gösterilere imza atmış ve 2014'ten bu yana tüm ulusal ve eyalet seçimlerinde yüzde 5 barajını geçmiştir. Partinin bugüne kadarki en büyük başarısı şüphesiz Eylül 2017 Federal Meclis seçimleri olmuştur: Ulusal seçimlerde yüzde 12,6 oranında oyun kazanılması, AfD'yi ulusal düzeyde hesaba katılması gereken bir güç haline getirmiştir (Giebler & Regel, 2018: 5). İtalya'da da 2018 seçimlerinde aşırı sağ blok yüzde 50'yi aşarken, bu bloktaki en yüksek oyu yüzde 17.4 ile aşırı sağ Kuzey Ligi (Lega) partisi almıştır. 2017 yılında yapılan parlamento seçimlerinde aşırı sağcı FPÖ, bir önceki seçime göre oylarını % 5,5 puan artırarak % 26'lık oy oranıyla ülkesinde üçüncü sırada yer almıştır. Özellikle

2000 yılından itibaren Avusturya Halk Partisi (ÖVP) ile kurduğu koalisyon, Avusturya Özgürlük Partisi'ni (FPÖ) ulusal siyasetin en önemli temel aktörlerinden biri haline getirmiştir. Hollanda'da 2006 yılında Temsilciler Meclisinde Geert Wilders'ın tek kişilik partisinin ardılı olarak kurulan Özgürlük Partisi (PVV) aynı yıl yapılan genel seçimlerde dokuz sandalye kazanmış ve parlamentoda beşinci en büyük parti olmuştur. 2010 genel seçimlerinde de yüzde 15,5 oy oranıyla üçüncü büyük parti olmayı başarmıştır. 2017'deki seçimlerde ise meclise 20 milletvekili sokmuş ve ikinci parti olmuştur (bkz. Tablo 1).

Tablo 1. Avrupa'da aşırı sağ partilerin ulusal seçimlerde elde ettikleri oy oranları (2017 yılına kadar):

Ülke adı	Parti	Kuruluş yılı	En yüksek oy aldığı yıl	Parlamento seçimlerindeki Oy oranı	Koalisyon hükümet
Avusturya	Özgürlük Partisi (FPÖ)	1956	2017	% 26	+
Belçika	Vlaams Blok/Vlaams Belang	1979 2004	2004	% 24,15	-
Danimarka	Danimarka Halk Partisi (DF)	1995	2015	% 21,1	+
Fransa	Ulusal Cephe (FN)	1972	1997	% 14,9	-
Almanya	Almanya için Alternatif Partisi (AfD)	2013	2017	% 12,6	-
İtalya	Kuzey Ligi Ulusal İttifak (AN)	1991 1995	2018 1996	% 17,4 % 15,7	+
Hollanda	Özgürlük Partisi (PVV)	2006	2010	% 15,5	+
İsviçre	İsviçre Halk Partisi	1971	2015	% 29,4	+
Norveç	İlerleme Partisi	1973	2009	% 22,9	+

Kaynak: Parties and Elections in Europe, <http://www.parties-and-elections.eu/countries.html> sitesindeki verilerden derlenmiştir.

Genellikle bu aşırı sağ partilerin hedefleri, ulusun çoğunluk kültürünü korumak ve ulusu mümkün olduğunca etnik açıdan homojen tutmaktır. Dolayısıyla aşırı sağ partilerin ortak özellikleri dikkate alınarak, siyasi ve ideolojik bir genelleme yapacak olursak, ilk önce aşırı sağ partilerin kuruluş amaçlarında ve söylemlerinde yer verdiği aşırı milliyetçi tutum, modernitenin beraberinde getirdiği çok kültürlülüğe ve uluslararası girişimlere karşı çıkmaktadır. Böylece, insanlar arasında belirli bir hiyerarşi oluşturarak “biz”ler ve “öteki”ler ayırımına gidilmektedir. Başka bir deyişle, “öteki”lere karşı olumsuz algılara dayanan ayrımcı eğilim içeren radikal milletçilik, liberal öğretinin temel savlarından olan insanların eşitliğine ilişkin görüşleri reddetmektedir. Aşırı sağ partiler, insanlar arasındaki eşitliği kabul etseler bile, insanların farklı geleneklere, yaşam tarzlarına ve inanışlara sahip olduklarını düşündükleri için her kültürün kendi coğrafyasında gelişmesini istemektedirler. Onlar, sorunlar karşısında basit çözümler üreterek elit karşıtlığı yapmakta ve halkın yanında gözükmektedirler. Aşırı sağ partiler, ana akım siyasi sistemin göz ardı ettiği veya anlayamadığı “sessiz kitlelerin sesi” olduklarını söylemektedirler. Son olarak da güçlü bir devlet anlayışı özellikle aşırı sağ partiler tarafından dillendirilmektedir. Ötekilere karşı, ülkenin geleneksel değerlerinin korunması ve kanunlarla desteklenmesi istenmektedir (Aydın, 2019: 97).

Brexit'i tetikleyen Avrupa şüphenciligi

Birleşik Krallık'ta popülizmin siyasi partiler, seçimler ve hükümet üzerindeki otoriterliği, 2000'li yılların sonuna kadar parti ve parlamenter sistemin etkisiyle oldukça sınırlı kalmıştır. 24 Haziran 2016 tarihinde Brexit referandumunda oy kullanmış (% 51.9) halk tarafından Avrupa Birliği'nden ayrılma yönünde karar verilmesi, daha sonra aynı yıldaki ABD başkanlık seçimlerini Donald Trump'ın kazanması, Avrupa devletlerinin çoğu kısmında popülist aşırı sağ partilerin başta yerel düzey olmak üzere, ulusal düzeyde ve Avrupa Parlamentosu (AP) seçimlerinde de oy oranlarının yükselmesi, aşırı sağın ve Avrupa şüphencilığının yükselişinin belirtileri olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca İtalya'da 2018 yılında yapılan seçimlerden

sonra Beş Yıldız hareketi aşırı sağ parti olan Lega ile koalisyon kurmuş, Avusturya'da Özgürlük Partisi (FPÖ) 2017 seçimlerinden sonra merkez sağ parti ile iktidarda ortak olmuş, Almanya için Alternatif (AfD) Partisi ise 2017 yılı federal seçimlerinde barajı geçerek (%12,6) ilk defa parlamentoda yer tutmuştur.

Aynı zamanda, toplumu farklı kutuplara ayıran Brexit süreci, özellikle göç krizi, çok kültürlülüğe karşı söylemler, artmakta olan terör saldırılarına yönelik korku, küreselleşmenin etkisiyle artan sosyo-ekonomik gerilimler ve eşitsizliklerle sentezlenerek AB'den çıkmanın aleyhinde olan politikacıların somut, olumlu argümanlara dayalı uygulamalar öne sürmesini engellemiştir.

Brexit referandumuna yönelik genel açıklamalarından biri, kozmopolit uluslararası etkileşimlere açık olanların AB'de kalmak için oy verirken, coğrafi olarak köklerine bağlı olanların ise AB'den ayrılmak için oy kullanmasıdır. Avrupa'daki sağcı partilerin memnuniyetle karşıladığı Brexit gibi süreçlerin diğer AB üyesi devletlerde de gündeme gelerek “domino etkisi” yaratabileceği ve bunun “sonun başlangıcı” olduğu ifade edilmektedir (Öner, 2021: 97-98).

Sonuç olarak, küresel güvensizlik, bölgesel kaos ve göçmenlere karşı yabancı düşmanlığı ortamında Birleşik Krallık'ın sağcı Bağımsızlık Partisi'nin oylarının yükselişte olması ve Muhafazakâr Parti'nin popülizm dalgasıyla karşı karşıya kalması, dönemin hükümetinde baskı unsuru yaratmış, Brexit'i hızlandırmıştır. Bu bağlamda, Avrupa Birliği kendi içindeki ayrılıkçı güçleri dengelemek istiyorsa, Avrupalı siyasi liderlerin mantıklı kararlar vermesi önemlidir.

Avrupa'da Aşırı Sağ Partilerin Başarısının Temel Belirleyicileri

Aşırı sağ partilerin yükselişinin temel nedenlerinden biri, insanların küreselleşmenin olumsuz sosyo-ekonomik etkilerine karşı kendilerini savunmasız hissetmeleridir. Seçim yasaları ve parti koalisyonları, göç ve işsizlik seviyeleri, seçmenlerin cinsiyet ve eğitim düzeyi, ana akım partilerin

ve demokratik kuruluşların işleyişinden duyulan memnuniyetsizlik gibi faktörler aşırı sağ partilerin popüleritesini açıklayabilmektedir (Doroshenko, 2018: 3187). Guibernau (2010), küreselleşmenin hızlandırdığı yeni aşırı sağın yükselişini temel olarak üç nedene dayandırmaktadır: bunlar ana hatlarıyla ekonomik, kültürel ve siyasal nedenlerdir (ss. 5-8).

Ekonomik nedenler

Avrupa Birliği entegrasyon sürecinde peş peşe yaşanan krizlerin temelde siyasi olmaktan çok ekonomik nitelik taşıdığı görülmektedir.. AB'nin devam eden ekonomik başarılarına rağmen kriz sırasında bu performansın hiçbir şekilde garanti edilmediği de görülebilir (Ertuğral, 2016: 8). Uluslararası ticaret ve ekonomik krizler, ekonomik güvensizliğe ve nüfusun sosyal düzeyinin düşmesine neden olabilmektedir. Bu nedenler, Avrupa'daki aşırı sağ partilerin seçim başarılarının anlaşılmasında kilit faktörlerdir (Edo & Giesing, 2020: 6).

Küresel ekonomik gelişmeler eşitsizlikleri artırmıştır. Bu sürecin kazananları ile kaybedenleri arasındaki fark her alanda açılmaktadır (Baumel, 2014: 2). Ayrıca AB'nin dünya ticaretindeki ve üretimdeki payı azalma eğilimi içerisindedir. Üretici sanayi sanayileşmiş Batı toplumlarından üretimin daha ucuz, iş kanunlarının daha katı, ücretlerin düşük ve işçi haklarının daha zayıf olduğu gelişmekte olan ülkelere kaydırılmıştır. Başarılı seçkinler bu küresel pazarın esnekliğinden yararlanırken, dönemin mağduru düşük ve orta vasıflı emekçilerin ise işsizlik oranı giderek artmıştır. Sonuçta, farklı bir bölgesel profille beceri ve gelir grupları arasındaki eşitsizlikte artış olmuştur. Ekonomik araştırmalar bu gelişmenin kaybedenlerinin popülist partileri korumacı ve milliyetçi gündemlerle desteklemeye yöneldiğini göstermektedir (Gold, 2020: 72-73).

Ayrıca küreselleşme döneminde ekonomik eşitsizlik; makineleşmenin ve dış kaynak kullanımının büyümesiyle, sermaye ve emek hareketliliğinin artmasıyla, mavi yakalı işçi sendikalarının erozyonuyla, neoliberal “kemer sıkma” politikalarıyla, bilgi ekonomisinin büyümesiyle ve demokratik

hükümetlerin çok uluslu şirketlerin yatırım kararlarını düzenleme ya da göç akınlarını engelleme kapasitelerinin sınırlı olmasıyla şiddetlenmiştir (Çolakoğlu, 2019: 936). Özellikle kötüleşen ekonomik ve sosyal koşullar, şiddetli ekonomik kriz dönemlerinde de ortaya çıkmaktadır. Örneğin, 2008 ekonomik krizinden kaynaklanan işsizlik artışı, Avrupa'da aşırı sağın yükselişine katkıda bulunmuştur. Ekonomik etkilerinin ötesinde, krizler, vatandaşların ekonomik gerilemeleri durduramadığı düşünülen ulusal ve uluslar-ötesi kurumlara olan güvenini aşındırmıştır (Gerrits, 2014: 6). Buna ek olarak, göçmenlerin ülkelerine işlerini çalmak için geldikleri algısı, sığınmacıların ve mültecilerin vatandaşlardan daha fazla sosyal yardım aldığı görüşü, devlete olan kızgınlığı artırmaktadır. Bütün bu durum aşırı sağ partilerin seçmen bulabilmesini kolaylaştırmaktadır (Çöpoğlu, 2017: 5).

Ancak, tek başına ekonomik etkiler popülist partilerin başarısını açıklamaya yetmemektedir. Genel olarak, popülizmin yükselişinin yalnızca tek bir nedenden dolayı açıklanması pek olası değildir. Yine de küreselleşmeye maruz kalmadaki bölgesel ve bireysel farklılıkların, tam da bu tür eşitsizlikleri ele aldığı için, popülist kampanyanın başarısına zemin hazırladığı açıktır.

Kültürel nedenler ve göç

Aşırı sağ partiler uzun süredir Avrupa'da faaliyet göstermektedir. Ancak son zamanlarda popülizm bir Avrupa trendi haline gelmiştir. Bunun "mülteci krizi" bağlamında bariz hale geldiği söylenmektedir. Avrupa özellikle Soğuk Savaş döneminin bitişiyle beraber, artan oranda farklı kültürlere, etnik gruplara ve dinlere mensup göçmenlerin akınına uğramıştır. Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki Arap Baharı gibi siyasal krizlerin sonucunda insanlar kaçış yolu olarak Avrupa'yı görmüşlerdir.

2010-2016 yılları arasında tüm Avrupa Birliği üyesi ülkelere kayıtlı mülteci nüfusunun yaklaşık 4 milyon olduğu belirtilmektedir. Bundan sebeple, en çok kıyı girişlerinden dolayı Almanya, Yunanistan ve İtalya'nın

yanı sıra, başlangıçta Macaristan'ın da etkilendiği görülmektedir. Bu durum özellikle söz konusu ülkelerde yabancı karşıtlığını tırmandıran önemli unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır (Çolakoglu, 2019: 934).

Bu doğrultuda bir dizi çalışma, göçmen akımının Avrupa'da sağcı popülist partilere olan desteği artırdığını doğrulamaktadır (Gold, 2020: 74-75). Bu partiler farklı düzeylerde otoriter, radikal, popülist ve ırkçı eğilimler hâkim olmakla birlikte, küreselleşmeye karşı olduklarını da açıkça dillendirmektedirler. Bu bakımdan göçmen karşıtlığı aşırı sağ partilerin temel özelliklerinden biri olup, ülkedeki mevcut tüm sorunların ana kaynağı olarak göçmenleri (ya da yabancıları) görmektedirler. Çoğulcu demokrasiye karşı olan bu siyasal partiler, dinin ve kültürel değerlerin korunması gerektiğine inanmaktadırlar. Avrupa'da yükselişte olan bu akımların toplumun terör odaklı korkusundan faydalanarak siyaset yapması da mültecilere karşı tutumu sertleştirmiştir. Ek olarak aşırı sağ partiler, ülkelerindeki istihdam ve diğer olanaklardan öncelikli olarak hâkim etnik grubun yani kendilerinin yararlanması gerektiğini ifade etmektedirler (Çolakoglu, 2019: 939).

Yerli kültüre mensup Avrupa vatandaşlarının bir kısmı bu yeni gelenlerin kültürünü kendi ulusunun kültürüne, homojenliğine ve yaşam tarzına bir tehdit olarak görmektedir. Ayrıca Avrupa dışından olan göçmenlerin özellikle Müslüman göçmenlerin hem kendi ülkelerinin ulusal kimliklerini hem de Avrupa kimliğini zayıflattığını ve bulanıklaştırdığını ileri sürmektedirler. Bunun bilincinde olan yeni radikal sağcılar da, hızlı ve ani değişimlerle karakterize edilen çağdaş dünyanın yarattığı güvensizlik ve belirsizlik ortamını, “biz” ve “ötekiler” ayrımına vurgu yapan siyasi söylemler aracılığıyla yeniden şekillendirmeyi başarmışlardır (Şaşmaz, 2020: 80).

Göçmenlerin suç seviyesini yükselttiği, göç ettikleri ülke halkının istihdam olanaklarını olumsuz yönde etkilediği ve eğitim düzeyini düşürdüğü gibi suçlamaların Avrupa'da aşırı sağ partiler tarafından yeniden gündeme getirildiği görülmektedir (Şaşmaz, 2020: 94). Aynı zamanda bu partiler toplumu tek tipleştirmekle homojen bir hale getirmek isteyerek, sosyo-ekonomik sorunların “ötekiler”i dışlayarak çözülebileceğini savunmaktadırlar. Örneğin, Avusturya Özgürlük Partisi'nin parti programında,

“Avusturya bir göç ülkesi değildir” ve Danimarka Halk Partisi programında “Danimarka bir göçmen ülkesi değildir ve hiçbir zaman olmamıştır” ifadeleri yer almıştır. İtalya’da Lega ise, “İstilayı Durdur” mesajını içeren bir seçim afişi kullanmıştır (Grindheim, 2019: 761).

Sonuç olarak bir zamanlar masum bir ekonomik faaliyet olarak görülen, Avrupa devletleri tarafından memnuniyetle karşılanan ve teşvik edilen göç, şimdi Avrupa devletlerini tehdit eden ve sıklıkla suç, sosyo-ekonomik sorunlar, kültürel yoksunluk ve terörizmle bağlantılı olarak görülen bir güvenlik meselesi haline gelmiştir (Middleton, 2016: 21).

Siyasi nedenler

Birçok uluslararası karşılaştırmalı çalışma, popülist aşırı sağ partilerine oy verenlerin siyasetten daha az memnun olduğunu göstermektedir. Popülist aşırı sağ partiler iktidar partilerin sıradan vatandaşları dinlemediklerini iddia ettikleri için, bu partiler memnuniyetsiz vatandaşlar için çekici bir alternatif oluşturmaktadır. Dolayısıyla aşırı sağın güçlenmesi, geleneksel sol ve merkez partilerin zayıflamasıyla alakalı olarak görülmelidir. Çünkü bugün Avrupa parti sisteminde geleneksel partilerin eskisi gibi güçlü olmadığı ya da giderek düşüşte olduğu görülmektedir. Bu durum eş zamanlı olarak muhalefet gücü notasında da sağ partilerin kozunu arttıran bir yapı oluşturmaktadır (Goziyev & Özcan, 2020: 84).

Öte yandan çeşitli akademisyenler Avrupa şüpheciliğinin de popülist aşırı sağ partilerine oy vermekle güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu göstermiştir. Güçlü bir Avrupa şüpheciliği olan vatandaşların, genellikle siyasi yelpazenin kenarındaki partiler arasından seçim yapmaktan başka pek bir seçeneği yoktur. Bu nedenle, popülist aşırı sağ partiler bu seçmenler tarafından geniş ölçüde desteklenmektedir.

Popülist aşırı sağ partilerin yükselişini anlamak için sadece bu partilere oy verenlere bakmak yeterli değildir. Seçmenler dış etkenler ve süreçlerden, birbirleriyle rekabet eden partilerin davranış ve fikirlerinden de etkilenmektedir. Genel olarak popülist partiler, kendilerini modası geçmiş ve

fosilleşmiş siyasi düzene tek alternatif olarak göstermektedirler (Pisoiu & Ahmed, 2015: 171).

Ayrıca Avrupa'ya baktığımızda, aşırı sağ partiler tek başlarına ülke yönetiminde olmasalar bile, diğer partilerin programlarını ve siyaset yaklaşımlarını etkileyebildikleri göze çarpmaktadır. Son aylarda, AB'de milliyetçiliğin yeniden canlanması o kadar güçlü hale gelmiş ki, ana akım partiler de keskin bir şekilde sağa eğilmeye zorlanmış, genellikle temel ilkeleri olan hoşgörü, açıklık ve çeşitlilikten geri çekilmişlerdir (Shuster, 2016).

Medyanın etkisi

Popülist medya kuruluşlarının süregelen çoğalması ve ticarileştirilmesi, genellikle benzer iletişim tarzına başvuran, duygusal dil kullanan ve halk ile “öteki”ler arasındaki ayrımı vurgulayan aşırı sağ partilerin gündemlerini desteklemek için elverişli koşullar yaratmıştır (Doroshenko, 2018: 3187).

Bu doğrultuda son zamanlarda araştırmacılar, popülizmin başarısının iletişim stratejisiyle ilgili olduğuna inanmaktadırlar. Onlara göre popülist siyasi partiler, zayıf örgütlenmeleri nedeniyle konsolide olanlardan daha çok medyaya bağımlıdır. Genel olarak, daha fazla görünürlük elde etmek ve seçmen sayılarını artırmak için sansasyonel haberlerden yararlanmaktadırlar. Sosyal medya, seçmenlerle doğrudan iletişim kurup onları harekete geçirebilmek yönünde günümüzde aşırı sağ partiler için güçlü bir araç olmaktadır (Alonso-Muñoz & Casero-Ripollés, 2020: 3).

Bu durum insanlarda farklı bir algı yaratmakta, yalan dahi olsa, liderler medya aracılığıyla ulaşılabilirlik illüzyonu vermekte ve destekçilerle yaklaşma sağlamaktadır. Böyle yaparken aşırı sağ partilerin vermek istedikleri mesaj, “ben halktan biriyim, elit değilim” algısını içermektedir (Karabat, 2017). Örneğin, popülist radikal sağ parti AfD, Eylül 2015 ile Nisan 2016 tarihleri arasında Facebook'ta ana akım veya herhangi bir sol popülist partiden daha fazla kullanıcı katılımı kaydetmiştir (Schumann, 2019: 6).

Sonuç

Küresel dünyada meydana gelen değişim ve gelişmeler ülkelerin iç siyasi alanlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Özellikle artan küreselleşme ile birlikte devletler tarafından hazırlanan siyasi, sosyal ve ekonomik politikaların gücü her geçen gün daha da önem kazanmaktadır. Küreselleşmenin ekonomik ve kültürel alanlardaki olumsuz etkilerini ortadan kaldırmanın anahtarı, dünya siyasetinde istikrarlı yeni bir düzenin kurulmasıdır. Ancak bu durum tek başına devletin gücünün ötesindedir. Devletler dinamik bir ruh içinde örgütlenebilir ve diğer bölgelerdeki iyi yönetim uygulamalarını kendi ülkelerine uyarlayabilir. Küreselleşmenin olumsuz yönlerini gerekli önlemleri alarak en aza indirebilen veya önleyebilen, girişimcilik ve esnek hükümet politikası ile devlet-toplum uyumunu sağlayabilen ülkelerde aşırı sağın desteklenmediği görülmektedir.

Ulus ve ulus-devlet düşüncesinin merkezi olan Avrupa, dışlayıcı dinamikler üzerine geliştirilen teori ve pratiklerin de merkezi olmuştur. Bu nedenle ırkçılık ve yabancı düşmanlığı Avrupa için yapısal olgular haline gelmektedir. Konjonktürel dinamiklerden kaynaklanan “öteki” eğilimi, aşırı sağın yaygınlaşmasına ve yapısal bir fenomene dönüşmesine neden olmaktadır. Bu yüzden günümüz Avrupası’nın siyasi söylemi haline gelen ucuz popülizmden kaçınılmalıdır. Çünkü bu durumdan sadece göçmenler veya üçüncü ülke vatandaşları değil, aynı zamanda Avrupa entegrasyonunun değerleri de zarar görmektedir.

Kaynakça

Alonso-Muñoz, L. & Casero-Ripollés, A. (2020). Populism Against Europe in Social Media: The Eurosceptic Discourse on Twitter in Spain, Italy, France, and United Kingdom During the Campaign of the 2019 European Parliament Election. *Front. Commun*, 5(54), 1-12. <https://doi.org/10.3389/fcomm.2020.00054>.

Aslan, H. K. (2018). Aşırı Sağın Yükselişi: Resme Küresel Perspektiften Bakmak. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 14(53), 47-70. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/muhafazakar/issue/38114/600608>.

Aydın, H. İ. (2019). *Avrupa'da Yükselen Aşırı Sağ ve Avrupa Birliği* [Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi]. YÖK Açık Bilim. https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/257455/yokAcikBilim_10254784.pdf?sequence=-1&isAllowed=y

Baumel, L. (2014). How to Reinvigorate Social Democracy to Fight Populism in Europe. İçinde: E Hillebrand (der), *Right Wing Populism in Europe – How do we respond?* (ss. 2-3). Berlin: International Policy Analysis.

BBC. What is populism, and what does the term actually mean?. 06 March 2018. <https://www.bbc.com/news/world-43301423>. (11.05.2022).

Betz, H. G., & Immerfall, S. (1998). *The New Politics of the Right: Neo-Populist Parties and Movements in Established Democracies*. New York: St. Martin's Press.

Çolakoğlu, E. (2019). Avrupa'da Mülteciler, Yükselen Aşırı Sağ ve Seçim Süreçleri. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 33(3), 933-962. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniiibd/issue/47100/529362>

Çöpoğlu, M. O. (2017). Avrupa'da Yükselen Popülist Aşırı Sağ Partiler: Özgürlükler ve Uluslar Avrupası (ENF) Grubu Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4 (8), 1-17. <https://doi.org/10.20860/ijoses.331142>.

Doroshenko, L. (2018). Far-Right Parties in the European Union and Media Populism: A Comparative Analysis of 10 Countries During Euro-

pean Parliament Elections. *International Journal of Communication*, 12, 3186-3206. <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/7757/2422>.

Edo, A., & Giesing Y. (2020, July). *Has Immigration Contributed to the Rise of Rightwing Extremist Parties in Europe?*. European Network for Economic and Fiscal Policy Research, 4. https://www.econpol.eu/publications/policy_report_23.

Ertuğral, Y. (2016). Liberal Avrupa ve Sosyal Avrupa Tartışması Gölgesinde Avrupada Aşırı Sağ'ın Yükselişi. *Euro Politika*, (1), 6-13. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/europ/issue/44790/557163>.

Gerrits, A. (2014). More Europe and fewer Europeans – the Dangers of De-politicizing European Integration. İçinde: E Hillebrand (der), *Right Wing Populism in Europe – How do we respond?* (ss. 6-7). Berlin: International Policy Analysis.

Giebler, H., & Regel S. (2018). *Who Votes Right-Wing Populist? Geographical and Individual Factors in Seven German State Elections*. Friedrich Ebert Stiftung.

Gold, R. (2020). The economic causes of populism. *Global Solutions Journal*, (5), 72-77. https://www.global-solutions-initiative.org/wp-content/uploads/2020/04/GSJ5_Gold_Fetzer.pdf.

Goziev, R., & Özcan Ö. (2020). Aşırı Sağın Yükselişi ve Almanya İçin Alternatif Partisi (AFD). *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(21), 76-89. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asbider/issue/56888/798787>.

Grindheim, J. E. (2019). Why Right-Leaning Populism has Grown in the Most Advanced Liberal Democracies of Europe. *The Political Quarterly*, 90(4), 757-771. <https://doi.org/10.1111/1467-923X.12765>.

Guibernau, M. (2010). *Migration and the Rise of the Radical Right*. Policy Network.

Hillebrand, E. (2014). Populism: The Errors of the Left. İçinde: E Hillebrand (der), *Right Wing Populism in Europe – How do we respond?* (ss. 8-10). Berlin: International Policy Analysis.

Hürriyet. Popülizm nedir? Popülizm hakkında bilgi. 11 Kasım 2020. <https://www.hurriyet.com.tr/egitim/populizm-nedir-populizm-hakkin-da-bilgi-41659594>. (18.04.2022).

Karabat, A. (2017, Mart 19). *Avrupa'da aşırı sağ nasıl yükseldi?*. Al Jazeera Turk. <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/avrupada-asi-ri-sag-nasil-yukseldi>. (22.06.2022).

Middleton, A. (2016, Fall). *Populist radical right parties and the securitization of migration in France*. Independent Study Project (ISP) Collection. https://digitalcollections.sit.edu/isp_collection/2430/.

Mudde, C. (2010). The Populist Radical Right: A Pathological Normalcy. *West European Politics*, 33(6), 1167-1186. <https://doi.org/10.1080/01402382.2010.508901>.

Öner, S. (2021). Brexit ve Avrupa'da Popülist Radikal Sağın Yükselişi. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 20, 95-118. <https://doi.org/10.32450/aacd.978784>.

Parties and Elections in Europe. (t.y.). <http://www.parties-and-elections.eu/countries.html>. (10.07.2022).

Pisoiu, D., & Ahmed R. (2015). Capitalizing on Fear: The Rise of Right-Wing Populist Movements in Western Europe, İçinde: IFSH (ed.), *OSCE Yearbook 2015* (ss. 165-176). Baden-Baden: Nomos. <https://doi.org/10.5771/9783845273655>.

Schumann, S., Boer, D., Hanke, K., & Liu, J. (2019). Social media use and support for populist radical right parties: assessing exposure and selection effects in a two-wave panel study. *Information, Communication & Society*, 24(7), 1-20. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2019.1668455>.

Shuster, S. (2016, September 22). *European Politics Are Swinging to the Right*. TIME. <https://time.com/4504010/europe-politics-swing-right/>. (15.06.2022).

Şaşmaz, H. Ç. (2020). Zeynep Atikkan'ın "Avrupa Benim" Batı Avrupa'da Aşırı Sağın Yükselişi Konusundaki Yaklaşımının Önemi. *Milli Kültür Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 80-95. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mikad/issue/54732/716040>.

Extended Summary

Since the end of the Second World War, European politics has mostly been led by “conservatives and Christian Democrats, socialists and social democrats, and liberals”. However, starting from the 1980s, it is observed that far-right parties that adopt racist, anti-immigrant, and anti-Muslim rhetoric have been developing in various European countries. It has become inevitable to see such populist right-wing parties in almost every European country. Statistical data show that there is at least one successful far-right party in most of Europe, with far-right parties among the three most influential parties in one-third of European countries. In the last three decades, European right-wing populist parties have made significant electoral gains nationally, state-wide, and locally. It is reported that such extreme right-wing parties have achieved record results in regional and national elections in France, Austria, the Netherlands, Sweden, Belgium, Germany and Hungary.

One of the main reasons for the rise of far-right parties is that people feel vulnerable to the negative socio-economic effects of globalization. Several factors can explain the popularity of far-right parties, such as electoral laws and party coalitions; levels of immigration and unemployment; gender and education levels of voters; and dissatisfaction with the functioning of mainstream parties and democratic institutions. Montserrat Guibernau attributes the rise of the new extreme right, accelerated by globalization, to three main reasons: these are mainly economic, cultural, and political.

Despite extraordinary success in several countries, right-wing populism is not yet a mass phenomenon across Europe. However, the growth of right-wing populist parties comes at the expense of traditional left and social democratic parties, from which they alienate voters who no longer feel represented in the current order. So, the overall result is that most individuals vote for populist far-right parties because they agree with them. They make a rational decision in favour of parties that are ideologically close to them on issues such as immigration, law and order, European integration, and the way the political system works.

Well, when we ask why exactly these citizens have such attitudes, the result is that citizens feel threatened as a result of globalization. These citizens are generally less educated groups of workers who fear they may lose their jobs and identities in traditionally protected sectors of the labour market. In this process, both economic crises and industrialization, migration, and the failure of nation-states to solve these problems facilitate the finding of voters for far-right parties. In addition, the perception created by social media in favour of far-right parties is effective in this process.

The emergence of Brexit, in particular, has led to a deepening of the crisis in Europe. After the United Kingdom, the basic concepts that the voices of other far-right and anti-European parties on the continent are more audible and that they are at the forefront of the EU's most important policies have become questionable. On the other hand, the current economic and health crisis caused by COVID-19 is expected to increase the levels of racism defined as hostility towards people of other nationalities or ethnic minorities in society. In such a situation, the crisis will lead to the rejection of politics and the support of parties that are considered to be the most distant from the dominant political class.

Therefore, in this study, firstly, the rising trend of the far right, which has started to increase its power in Europe, will be examined. The factors that reveal right-wing parties and cause them to gain votes will also be examined. Also in this study, what are the main reasons underlying the rise of the extreme right? Why do voters find right-wing populism so attractive? Your question will be answered. These developments will be discussed within the framework of three main factors: "the unstable economic situation", "refugee crises and migration" and "political dissatisfaction" in Europe, and the reasons for the crisis in the European party system will be learned, as will its relationship with Brexit and far-right movements.